

Dr hab. Maria Urbaniec, prof. UEK
Katedra Przedsiębiorczości i Innowacji
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ul. Rakowicka 27
31-510 Kraków

RECENZJA
rozprawy doktorskiej mgr inż. Ewy Gano
pt. “Czynniki kształtujące postawy przedsiębiorcze młodzieży”
napisanej pod kierunkiem
prof. dr hab. Teresy Łuczki oraz
dr Pauliny Siemieniak

1. Podstawa formalna

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgr inż. Ewy Gano napisana na Wydziale Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Teresy Łuczki (promotora) oraz dr Pauliny Siemieniak (promotora pomocniczego). Praca została przygotowana w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości. Podstawą opracowania recenzji jest pismo dr hab. Hanny Włodarkiewicz-Klimek, prof. PP, Dziekan Wydziału Inżynierii Zarządzania Politechniki Poznańskiej, informujące mnie o powołaniu na recenzentkę rozprawy doktorskiej mgr. inż. Ewy Gano.

2. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Problematyka badawcza podjęta w recenzowanej rozprawie doktorskiej jest ważna i aktualna. Przedmiotem badań są czynniki kształtujące postawy przedsiębiorcze młodzieży. Autorka pracy odwołuje się do dorobku teorii ekonomii oraz nauk o zarządzaniu i jakości ze szczególnym uwzględnieniem województwa wielkopolskiego.

Uzasadnienie prowadzenia badań w zakresie tematyki, podjętej przez Doktorantkę, jest wielorakie. Po pierwsze, tematyka postaw przedsiębiorczych młodzieży należy do kwestii, która ma znacznie nie tylko naukowe, lecz także praktyczne. Po drugie, przeprowadzenie badań w tym temacie wynika z istniejącej luki badawczej w zakresie stosunkowo ograniczonej wiedzy na temat postaw przedsiębiorczych młodzieży. Po trzecie, wykorzystanie metod ilościowych służy do identyfikacji czynników wpływających na kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży. Po czwarte, wybór województwa wielkopolskiego jest w pełni zasadny i praktycznie istotny, gdyż to województwo należy „do najlepiej rozwijających się obszarów w Polsce” (s. 109). Po piąte, przeprowadzone w ramach tej rozprawy badania na temat czynników kształtujących

postawy przedsiębiorcze młodzieży pokazują, że kształtowanie postaw przedsiębiorczych wymaga kompleksowego podejścia, które uwzględnia interakcje między cechami osobowymi, wiedzą przedsiębiorczą, otoczeniem przedsiębiorczym oraz czynnikami hamującymi i motywującymi ich rozwój.

Wybór obszaru badawczego należy uznać za uzasadniony i warty dociekań naukowych. Wagę podjętej problematyki należy rozpatrywać zarówno z teoretyczno-poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia. Z perspektywy teoretyczno-poznawczej ważne jest zbadanie czynników wpływających na kształtowanie postaw przedsiębiorczych młodzieży. Natomiast z praktycznego punktu widzenia dysertacja może przyczynić się do lepszego kształtowania procesów w zakresie polityki rozwoju przedsiębiorczości.

Biorąc pod uwagę temat rozprawy doktorskiej, należy stwierdzić, że został on sformułowany poprawnie i odnosi się do podjętego przez Doktorantkę problemu badawczego. Tematyka dotycząca postaw przedsiębiorczych młodzieży wpisuje się zarówno w polskie, jak również w międzynarodowe nurty badań.

3. Cele pracy i pytania badawcze

Autorka rozprawy doktorskiej deklaruje we Wstępie, że celem głównym dysertacji jest *„określenie czynników kształtujących postawy przedsiębiorcze młodzieży”* (s. 5). W pracy określono także cele pomocnicze, które wspierają realizację celu głównego: *„(1) określenie poziomu wiedzy i umiejętności młodzieży w zakresie przedsiębiorczości, (2) określenie warunków, które zwiększają poziom wiedzy i umiejętności w zakresie przedsiębiorczości młodzieży”* (s. 5).

Następnie Doktorantka wskazuje, że cele badawcze zostaną zrealizowane za pomocą ośmiu pytań badawczych (s. 5 oraz s. 108). Niektóre pytania badawcze są mało precyzyjne, w szczególności trzecie i czwarte pytanie badawcze. Zamiast sformułowania *„Czy młodzi ludzie posiadają odpowiednią wiedzę i umiejętności do prowadzenia własnej działalności gospodarczej”* można byłoby zadać pytanie *„W jakim zakresie młodzi ludzie posiadają odpowiednią wiedzę i umiejętności do ...”*. Niestety w pracy nie sformułowano żadnych hipotez badawczych, co w ogólnym ujęciu ogranicza założenia przeprowadzonych badań naukowych.

Biorąc pod uwagę cele i pytania badawcze należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska - mimo pewnych niedociągnięć - zasługuje na ocenę pozytywną. Przedstawione cele i pytania badawcze wskazują w wystarczającym stopniu zakres przedmiotowy i podmiotowy podjętej przez Autorkę problematyki badawczej w rozprawie doktorskiej.

4. Metody badawcze

Przyjęta przez Doktorantkę metodologia badawcza jest poprawna. Dobór poszczególnych metod badawczych zasługuje na pozytywną ocenę, zarówno pod względem ich ogólnego zestawienia, jak i zastosowania w konkretnych zadaniach badawczych. Do kluczowych metod badawczych zastosowanych w niniejszej pracy zaliczyć można m.in. statystykę opisową, testy U Manna-Whitneya, testy Kruskala-Wallisa, test chi-kwadrat Pearsona oraz korelację porządku rang Spearmana.

Uzasadnienie wyboru metod badawczych jest stosunkowo skromne. Autorka przedstawiła – we Wstępie (s. 6) oraz w rozdziale trzecim - ogólną procedurę badawczą, uwzględniając zasady gromadzenia i analizy danych pierwotnych przy użyciu metod statystyki opisowej, a także kryteria selekcji respondentów do badań ilościowych. Niemniej jednak, opis ten powinien być zawarty w osobnym rozdziale metodologicznym wraz z odniesieniem do metod analizy wyników. Opis zastosowanych metod badawczych mógłby zostać wzbogacony o dodatkowe elementy, typowe dla rozpraw doktorskich. Warto jednak podkreślić, że wykorzystanie ilościowych metod badawczych stanowi silną stronę ocenianej dysertacji.

5. Struktura i treść pracy

Recenzowana praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, spisu literatury, rysunków, tabel i wykresów oraz załączników. Praca obejmuje 231 strony wraz z załącznikami. Wstęp, liczący pięć stron, został napisany poprawnie. Zamieszczono w nim wszystkie potrzebne elementy – uzasadnienie wyboru problemu badawczego, celów i pytań badawczych, wskazanie metod badawczych oraz prezentację struktury pracy. W pracy Autorka skupia się na zagadnieniach, które są aktualne i ważne w kontekście badań dotyczących czynników kształtujących postawy przedsiębiorcze.

Rozdział pierwszy zawiera przegląd różnych definicji i koncepcji przedsiębiorczości z uwzględnieniem ewolucji perspektyw dotyczących przedsiębiorczości. Autorka systematyzuje w tym rozdziale wiedzę z zakresu interdyscyplinarności i wielowymiarowości problematyki przedsiębiorczości, rodzajów przedsiębiorczości oraz roli i znaczenia przedsiębiorcy w kontekście rozwoju gospodarczego, podkreślając jego znaczenie w tworzeniu miejsc pracy, generowaniu innowacji, wzmacnianiu konkurencyjności oraz stymulowaniu wzrostu gospodarczego. Niemniej jednak przegląd literatury zawarty w pierwszym rozdziale opiera się w dużej mierze na stosunkowo starej literaturze. Najnowsze źródło podane w pierwszym rozdziale dotyczy 2016 r.

Rozdział drugi przedstawia - występujące w literaturze - czynniki rozwoju przedsiębiorczości, obejmujące aspekty psychologiczne, demograficzne, społeczno-kulturowe

oraz prawno-ekonomiczne. Autorka wskazała również wpływ cech osobowościowych oraz otoczenia na postawy przedsiębiorcze, podkreślając szczególną rolę edukacji w rozwoju postaw przedsiębiorczości. Na tej podstawie opracowano autorski zestaw cech człowieka przedsiębiorczego.

W trzecim rozdziale Autorka opisuje podejście metodologiczne oraz prezentuje wyniki przeprowadzonej analizy badawczej. Należy podkreślić, że opis zastosowanych metod oraz dobór próby badawczej powinny być opisane bardziej szczegółowo w osobnym rozdziale, co jest standardem w pracach doktorskich. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę wyniki własnych badań empirycznych, można stwierdzić, że w rozprawie zidentyfikowano szerokie spektrum czynników, które mają wpływ na kształtowanie badanych postaw przedsiębiorczych młodzieży.

W zakończeniu zaprezentowane zostały najważniejsze wyniki badawcze, a w szczególności konkluzje wynikające z przeprowadzonych badań, zarówno teoretyczno-literaturowych, jak i empirycznych. Należy podkreślić, że główny cel rozprawy został osiągnięty. Pytania badawcze postawione w dysertacji zostały poddane poprawnej i szczegółowej analizie.

Oceniając strukturę pracy należy stwierdzić, że Autorka zastosowała klasyczną strukturę, co pozwala czytelnikowi na łatwe i klarowne przejście przez całość pracy i gwarantuje osiągnięcie celu głównego rozprawy oraz odpowiedź na postawione pytania. Zawartość merytoryczna pracy jest bogata i zróżnicowana, nawiązuje zarówno do zagadnień teoretycznych, jak i praktycznych. Niemniej jednak brak osobnego rozdziału metodologicznego stanowi słabą stronę. Struktura wewnątrz rozdziałów (liczba, kolejność i treść podrozdziałów) nie budzi większych wątpliwości, przy czym niedoskonałością prezentowanej struktury pracy jest jej zbyt zwarte ujęcie, co skutkuje nadmierną objętością niektórych rozdziałów, sięgającą kilkunastu czy nawet kilkudziesięciu stron. W niektórych podrozdziałach można byłoby utworzyć kolejne podrozdziały, aby ułatwić czytelnikowi dostęp do bardziej szczegółowych treści pracy. Obecna struktura rozprawy doktorskiej, przedstawiona w spisie treści, nie sprzyja przejrzystości i ogranicza wartość poznawczą przeprowadzonych analiz. Niemniej jednak, całościowy układ pracy należy ocenić jako poprawny, czyli liczba głównych rozdziałów pracy oraz ich sekwencja są prawidłowe. Doktorantka umiejętnie wykorzystuje bogatą bibliografię w swojej argumentacji. Potrafiła dokonać trafnej selekcji źródeł, choć niektóre pozycje literatury w bibliografii są niekompletne.

W oparciu o dokładną analizę treści należy stwierdzić, że recenzowana praca doktorska prezentuje wysoki poziom merytoryczny, niemniej jednak można zadać kilka pytań odnoszących się do zawartości rozprawy:

- Doktorantka wskazała, że zgodnie z wynikami badań uczniowie i studenci oceniają swoje umiejętności i wiedzę co do prowadzenia działalności gospodarczej jako niezadowolającą.

Zatem pojawia się pytanie, w jakim stopniu te wyniki różnią się od innych badań prowadzonych w różnych krajach? Co należałoby zmienić w polskim systemie edukacji, aby móc lepiej rozwijać kompetencje przedsiębiorcze młodych ludzi?

- W dysertacji zwrócono także uwagę na czynniki blokujące intencje przedsiębiorcze młodzieży (np. ograniczony dostęp do zasobów finansowych, ryzyko z prowadzeniem własnej firmy, brak wiedzy i doświadczenia w prowadzeniu firmy, otoczenie prawne i administracyjne). Są to raczej uniwersalne bariery - niezależne od wieku. Zatem nasuwa się pytanie, w jaki sposób można sprostać tym barierom? Jakie znaczenie mają w tym kontekście cechy osobowe i predyspozycje młodzieży?

6. Rezultaty badawcze

Na podstawie przeprowadzonej analizy można uznać, że przedstawione w rozprawie podejście badawcze oraz metodyczne przyczyniło się do uzyskania ciekawych wyników badawczych. Wyniki badań wnoszą wkład w rozwój czynników mających wpływ na kształtowanie postaw przedsiębiorczych, poprzez:

- umiejętność doboru oraz sformułowanie istotnego problemu badawczego,
- właściwy dobór literatury przedmiotu – umiejętność selekcji oraz trafnej interpretacji prac innych badaczy,
- umiejętność doboru i stosowania metod badawczych zgodnie z zasadami warsztatu naukowego,
- umiejętność samodzielnego prowadzenia badań empirycznych,
- umiejętność formułowania wniosków w oparciu o przeprowadzone badania,
- umiejętność prowadzenia analiz o charakterze normatywnym oraz praktycznym.

Jednym z mocnych aspektów rozprawy jest uporządkowana i dobrze przemyślana prezentacja literatury odnoszącej się do badań teoretycznych oraz empirycznych na temat czynników kształtujących postawy przedsiębiorcze młodzieży. Doktorantka wykazała się umiejętnością analizy postaw przedsiębiorczych młodzieży, korzystając z założeń teoretycznych w oparciu o literaturę przedmiotu, a także umiejętnie je adaptując i rozwijając.

W świetle tych osiągnięć można stwierdzić, że cała procedura badawcza zastosowana przez Doktorantkę jest solidnie usytuowana w kontekście badań naukowych. Według mojej oceny, Doktorantka w pełni zrealizowała cel badawczy sformułowany we Wstępie, odnosząc się również do zaprezentowanych pytań badawczych. Warto podkreślić, że Doktorantka podjęła się szerokich i ambitnych badań empirycznych. Otrzymane wyniki są istotne i ciekawe, prowokują również do

przemysłów nad czynnikami mającymi wpływ na postawy przedsiębiorcze. Zidentyfikowane czynniki przyczyniły się do opracowania zestawienia (modelu) czynników kształtujących postawy przedsiębiorcze młodzieży, które może służyć jako podstawa rozwoju i wsparcia przedsiębiorczych inicjatyw.

Metodologia badania empirycznego nie budzi zastrzeżeń. Co więcej, wybór oraz zastosowanie wybranych metod analizy ilościowej i jakościowej wydają się być właściwe, mimo braku osobnego rozdziału metodologicznego. Wyniki uzyskane przez Doktorantkę pozwoliły na sformułowanie wniosków o istotnym znaczeniu zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Przeprowadzone badania wnoszą istotny wkład do dotychczasowej wiedzy naukowej dotyczącej czynników kształtujących postawy przedsiębiorcze.

7. Strona formalna dysertacji

Pod względem formalnym rozprawa jest ogólnie poprawnie przygotowana. Dysertacja jest napisana zrozumiałym i poprawnym językiem. Mimo pozytywnej oceny, należy wskazać, że Autorka nie uniknęła pewnych błędów językowych i interpunkcyjnych. Niemniej jednak te niedociągnięcia nie mają jednak większego wpływu na jakość merytoryczną recenzowanej rozprawy doktorskiej.

8. Konkluzja

Podsumowując, rozprawa doktorska mgr inż. Ewy Gano na temat "*Czynniki kształtujące postawy przedsiębiorcze młodzieży*", przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Teresy Łuczki oraz dr Pauliny Siemieniak, spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim i **stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego**. Mimo pewnych niedoskonałości, wskazanych w tej recenzji, należy docenić przede wszystkim trafny wybór tematyki badawczej, logiczną i spójną strukturę pracy, triangulację metod badawczych oraz poprawność analizy i formułowania wniosków.

W świetle powyższego, wnoszę o przyjęcie przedstawionej rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr inż. Ewy Gano do publicznej obrony.

Kraków, 29.12.2023 r.

.....
Maria Urbaniec